

ПОЛІТИЧНО КОРЕКТНА МОВА В АСПЕКТІ ІНКЛЮЗИВНОСТІ

Категорію інклюзивності – у найбільш широкому сенсі – можна розглядати у філософському та лінгвальному аспектах. В даній роботі інклюзивність висвітлено з точки зору лінгвістики. Перш за все розглядаються питання гендерної лінгвістики, політично-коректної мови та соціолінгвістичної дихотомії «МІ» та «ВОНІ». Описуються культурно-поведінкові та лінгвальні аспекти політично коректної мови в усному та писемному мовленні.

Ключові слова: інклюзивна мова, політично-коректна мова, гендерні дослідження, феміністська лінгвістика, МІ, ВОНІ.

Категорию инклюзивности – в наиболее широком смысле – целесообразно рассматривать, учитывая философские и лингвальные аспекты. В данной работе категория инклюзивности раскрыта с точки зрения лингвистики. Прежде всего, рассматриваются вопросы гендерной лингвистики, политически корректного языка и социолингвистической дихотомии «МЫ» и «ОНИ». Описываются культурно-поведенческие и лингвальные аспекты политически-корректного языка в устной и письменной речи.

Ключевые слова: инклюзивный язык, политически-корректный язык, гендерные исследования, феминистская лингвистика, МЫ, ОНИ.

Broadly speaking, the category of inclusiveness, should be studied within philosophical and lingual aspects. The paper deals with the category of inclusiveness within linguistic framework. First of all, the paper touches upon the questions of gender linguistics, politically-correct language and sociolinguistic dichotomy «WE» and «THEY» Cultural behavior and linguistic aspects of politically-correct language are being described in oral and written language.

Key words: inclusive language, politically-correct language, gender studies, feminist linguistics, WE, THEY.

Категорії відіграють важливу роль у людській свідомості, оскільки вони систематизують знання у процесі раціонального пізнання. Так, кожна мовна категорія являє собою групу мовних елементів, певний клас однорідних одиниць, які виділяються на основі спільної диференційної ознаки (Лингвистический энциклопедический словарь, 1990) та характеризується варіативністю конститuentів, а саме наявністю спільного значення, що розпадається на низку більш конкретних значень, експлікованих різнорівневими мовними засобами (Баженова, 2009, с. 28).

Категорії є istotною та невід'ємною частиною наукового дискурсу. Утім, ще й досі не існує повного та остаточного переліку категорій, а деякі з них іще не були предметом окремих розвідок. Серед них – і інклюзивність, що зумовлює **актуальність** праці. **Наукова новизна** полягає в дослідженні лінгвального аспекту категорії, а саме політично-коректної мови та дотичних до цього феномену питань.

Об'єктом нашої розвідки виступає категорія інклюзивності. У лінгвістичному сенсі інклюзивність стосується переважно так званої «інклюзивної», або *політично коректної, гендерно нейтральної* чи то *антисексистської* (non-sexist, gender neutral, inclusive) мови. Зазначені аспекти і становлять **предмет**

даної роботи. **Мега роботи** – аналіз лінгвальних аспектів категорії інклюзивності на матеріалі публікацій авторитетних лінгвістів, які займалися розвідками цих питань та сучасні англо-американські експериментальні та оглядові наукові статті, що містяться в авторитетних журналах у галузі інформаційно-комунікаційних технологій.

Фундаментом для створення політично коректної мови став широкий соціальний рух за права жінок в суспільстві (фемінізм), жіночі дослідження, а також гендерні дослідження. Питанням гендера, гендерних досліджень та феміністичної лінгвістики займалися такі вчені як А. В. Кириліна (2004), І. В. Костікова (2005), І. А. Жеребкіна (2001), R. Lakoff (1975), G. Rubin (1975) та ін.

Розвиток філософії постмодернізму, виникнення нових наукових напрямів (психолінгвістика, прагматики та ін.), а також зміна наукової парадигми (Жеребкіна, 2001, с. 27) стали основними поштовхами для розвитку принципово нового напрямку в лінгвістиці – гендерних досліджень (*gender studies*) (Кириліна, 2004, с. 5). Феміністи вперше висунули тезу про панування патріархату не тільки в суспільстві загалом, а зокрема в мові. «Феміністський визвольний рух» (1960) (Жеребкіна, 2001, с. 513), дослідницька робота Р. Лакоффа «Мова і місце жінки» (*Language and Woman's Place*) (Lakoff, 1975), монографія Луїзи Пуш «Німецька – мова чоловіків» (*Das Deutsche als Mannersprache*) (1981) та Сенти Тремель Плец «Жіноча мова – мова змін» (*Linguistik und Frauensprache*) (1978), стали поштовхом для виникнення нової течії – феміністської лінгвістики (феміністичної критики мови) яка існує і нині (Кириліна, 2004, с. 46).

Головною метою представників феміністської лінгвістики було проведення мовної реформи для знищення будь-яких утисків образу жінки в мові. В основі міркувань лежала «гіпотеза лінгвістичної відносності» або «гіпотеза лінгвістичного релятивізму» Сепіра-Уорфа. Ідейним здобутком цієї гіпотези стало твердження що мова – це не лише спосіб спілкування і передачі думок, вона формує мислення і світогляд людей, тому свідомість людини значною мірою визначається особливостями мови (Верещагин, Костомаров, 1973, с. 46).

Марія Кюрі, Софія Ковалевська – одні із небагатьох жінок-учених зі світовим ім'ям. Згадаймо й видатну жінку-фізика Лізу Мейтнер (*Lise Meitner*), яку називали «*матір'ю атомної бомби*». Вона перша серед жінок отримала звання PhD в галузі фізики, відкрила «ефект Оже» і відіграла важливу роль у відкритті такого явища як «розпад ядра». Незважаючи на свою освіченість Ліза Мейтнер все життя зазнавала гендерних утисків. Будучи доцентом Берлінського університету Ліза Мейтнер прочитала свою першу лекцію на тему «Значення радіоактивності для космічних процесів» (1922) (*Problems of Cosmic Physics*). Одного разу вона здивувалася великій кількості жінок в аудиторії. Як стало відомо пізніше, щоденна берлінська газета опублікувала запрошення на лекцію не з космічної, а з «косметичної» фізики. Тогочас багато хто був упевнений в тому, що жінки можуть цікавитися лише косметичною фізикою (Рогожников, 2013). На жаль, основним переконанням залишалася думка, що жінки не можуть бути одночасно привабливими і

розумними. На противагу цьому твердженню, вже наша сучасниця Карен Пенетта (професор університету ім. Тафта з електромеханіки) заснувала організацію «*Nerd Girls*» – коаліцію з дев'яти студенток, які намагаються знищити будь-які стереотипи, пов'язані з уявленнями про те, що інженерами-механіками можуть бути лише чоловіки (Льченко, 2013, с. 37–38). Іншим доволі яскравим прикладом є актриса Геді Ламарр (1914–2000). Ця гарна і талановита актриса була дуже розумною жінкою. Вона разом з композитором Джорджем Антейлом запатентували систему, що на відстані дозволяє керувати торпедами. Пізніше вони отримали патент «*Секретна система зв'язку*» (*Secret Communication System*), що дозволяла передачу фальшивих каналів на різних частотах (використовувалася під час другої світової війни). Цей патент став основою для зв'язку з розширеним спектром, що сьогодні використовується як у військах, так і в індустрії мобільних телефонів (Льченко, 2013, с. 122). Продовжуючи тему хочемо навести декілька прикладів із сьогодення. Науковий журнал «*IEEE*» (журнал інституту інженерів електротехніки та електроніки) опублікував статтю «*Перша жінка інженер, яка очолила Дженерал Моторс*» (2013) (*First Woman Engineer to Lead General Motors*), в якій зазначається що, наступним президентом другого найбільшого в світі автомобільного заводу General Motors стала Мері Барра (має ступінь бакалавра з електромеханіки та ступінь магістра з управління бізнесом) (Pretz, 2013). Стаття рясніє маркерами позитивної оцінки діяльності цієї жінки передусім як професіонала, що у дискурсивному сенсі передається за допомогою нарощування позитивних оцінних номінацій, причому спочатку наводиться головний внесок, а далі – підстави (професійні та людські якості), які його уможливили:

<p><i>According to a Forbes article about how Barra will lead GM, as vice president, she <u>cut an entire layer of management, giving chief engineers more responsibility for product cost, quality, and competitiveness.</u> «<u>Mary went into an organization that was in chaos and brought order.</u>» says GM's current CEO Dan Akerson, calling her «<u>one of the most gifted executives I've met in my career.</u>» Barra joins <u>just a handful of other women who have been appointed CEO in recent years.</u> ... <u>Less than 15 percent of executive positions at the biggest companies in America are held by women, according to the nonprofit research group Catalyst, in its annual study of women in executive positions. This is the eighth year in a row that the numbers remain the same.</u> «<u>It's hard to believe that at the end of 2013 we still see more than a few all-male corporate boards and leadership teams,</u>» says Ilene H. Lang, president and CEO of Catalyst.</i></p>	<p>позитивна оцінка внеску у загальні принципи менеджменту</p> <p>подолання складностей на шляху</p> <p>позитивна оцінка здібностей</p> <p>висока професійна кваліфікація</p>
---	---

<p><u>«We know this is not a supply problem. There are plenty of qualified women ready for board and top executive positions, as some companies have proven. To find qualified women engineers for their management team or boards, high-tech companies need only to check the IEEE Fellows list. On it are more than 300 women who have contributed in an important way to the advancement or application of engineering, science, or technology and have provided significant value to society.</u></p> <p><u>Some might point to Barra's technical background as evidence that women holding degrees in science, technology, engineering, and math, the so-called STEM fields, are making inroads into the executive suite, but there's still a long way to go. To build support for women to become leaders in STEM fields, the IEEE Women in Engineering group is holding its International Leadership Conference from 1 to 3 May, in San Francisco. Its theme is Lead Beyond: Developing Inspirational Women Who Change the World. This mini-MBA aims to help women in technology advance their careers and develop leadership skills through four tracks: empowerment (skills to help women advance in their careers), inspiration (presentations/skills to inspire women to achieve their goals), enjoyment (work/life balance, reducing stress, enjoying life) and engagement (hands-on skills development workshops).</u></p> <p><u>Hopefully more high-tech companies, especially those in Silicon Valley, will soon recognize it makes sense to have women engineers in executive and board roles. «Diverse business leadership and governance are correlated with stronger business performance, employee engagement, and innovation,» Lang says. «Shareholders beware: a company with no women at the top is missing one of the biggest opportunities in the marketplace today.»</u></p>	<p>високий рівень освіти</p> <p>прагнення допомоги іншим жінкам</p> <p>зазначення важливості підвищення кваліфікації</p> <p>зазначення переваг призначення жінок – поряд із чоловіками – на керівні посади (diverse business leadership)</p>
--	--

У зазначеній вище статті згадуються й інші впливові жінки-керівники. Наприклад, Урсула Бернс, генеральний директор компанії «Хероx», Вірджинія Рометті, в свої 54 стала головним виконавчим директором і президентом ІВМ

(*International Business Machines Corp.*), Мег Уйтмен, з 2011 керує корпорацією Hewlett Packard (масштабна американська компанія в сфері інформаційних технологій), Мерлін Хьюсон вже майже рік очолює американську компанію Lockheed Martin (один з найбільших виробників зброї в світі) та Маріса Маєр – президент і головний виконавчий директор компанії «Yahoo!». Водночас журнал Fortune зазначає, що керівники-жінки складають лише 4 % (Pretz, 2013), а за даними юридичної фірми Fenwick & West, ці цифри варіюються в межах від 9,1 до 20 % (Dallett, 2014). Такий цифровий показник імплікує той факт, що проблема гендерної рівності (*gender equity*) і досі є актуальною.

Як зазначалося вище, мова відіграє основну роль у формуванні свідомості та системи цінностей кожної особистості (гіпотеза Сепіра-Уорфа), на сьогоднішній день одним з головних чинників дискримінації чоловіків та жінок вважається наявність у мові сексизму. **Сексизм** – це ідеологія, що встановлює нерівні права чоловіків і жінок (Гидденс, 2005). Сексизм лежить в основі гендерних стереотипів щодо «нормального» уявлення про чоловіків та жінок. **Гендерні стереотипи** – сформовані культурою узагальнені уявлення про те, як поведуться чоловіки і жінки (Костикова, 2005, с. 17; Кирилина, 2004, с. 135). В 70-х роках XX ст. американські вчені почали виявляти ознаки сексизму в освітніх підручниках для школярів. Після виходу книги Робін Лакоф «*Мова і місце жінки*» (1975), в якій яскраво показується ущербність жінки в мові, вчені-лінгвісти створили свою термінологію, в якій фіксувалися такі терміни як: «*inclusive language*» (*інклюзивна мова*), «*gender neutral language*» (*гендерно нейтральна мова*) або «*non-sexist language*» (*антисексистська мова*), «*politically correct language*» (*політично коректна мова*).

Розглядаючи політично коректну (антисексистську) мову як окрему категорію лінгвістики необхідно згадати роботи таких дослідників як: В. В. Панін (2004), С. Г. Тер-Мінасова (2000), В. Bryson (2001), D. D'Souza (1991), С. Jacobson (2012), D. Ravitch (2004), S. Walker (1994).

Пріоритетним завданням політично коректної мови є усунення стереотипів, укорінених в людській свідомості і закріплених у мові у вигляді слів, що можуть зачіпати гідність представників різних категорій людей (відносини з людьми іншої національності або раси, статі, фізичного чи то психологічного стану здоров'я та ін.)

«Політична коректність мови» виражається в намаганні знайти нові лексичні одиниці замість тих, що зачіпають почуття і достоїнства особистості, обмежують людські права звичною мовною нетактовністю і/або прямолінійністю щодо расової або статевої приналежності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду і т. п.» (Тер-Мінасова, 2000, с. 215).

В. В. Панін (2004) в своїй дисертації «*Політична коректність як культурно-поведінкова та мовна категорія*» вказує на те, що політична коректність являється культурно-поведінковою та мовною категорією. Культурно-поведінковий аспект політичної коректності виражається в введенні норм, які регулюють питання прав меншин, рівності статі, захисту навколишнього середовища, і особливо в сфері освіти. В монографіях Дінеш

Д'Соузи (1991) *«Illiberal Education: The Politics of Race and Sex on Campus»* та Діани Равіч (2004) *«The Language Police: How Pressure Groups Restrict What Students Learn»* показується вплив політично коректної мови на сферу освіти в США. Це перш за все введення нових стандартів навчання на основі принципу *«культурного різноманіття»* (*cultural diversity*) або *«мультикультуралізму»* (*multiculturalism*), тобто врахування таких факторів як расова та етнічна приналежність, стать, суспільне становище, вік, мова, релігія (Асмолов, Солдатова, Шайгерова, 2001, с. 11). Введення *«інклюзивного»* (*inclusive*) навчального плану, тобто потреба вивчати в першу чергу культуру тієї нації, до якої належать ті чи інші студенти (D'Souza, 1991, с. 5).

Зазначимо принагідно, що в сучасному світі інклюзивність відіграє ключову роль у сенсі суспільно-політичних реалій сьогодення, а також у сфері освіти, оскільки нині широко використовуються терміни *«інклюзивна освіта»* та *«інклюзивне навчання»*.

Інклюзивна освіта (інклюзія – *inclusion* (англ.) – залучення) – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітнього закладу. Інклюзивне навчання забезпечує доступ до освіти дітей з особливими потребами у загальноосвітніх школах за рахунок застосування методів навчання, що враховують індивідуальні особливості таких дітей. В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, забезпечує рівноцінне ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами (Основи інклюзивної освіти, 2012, с. 13).

Інший прояв політичної коректності виявляється при введенні норм поведінки, які зобов'язують лояльно ставитися до представників різних меншин. До списку заборон включили використання *«принизливих прізвиськ»*, *«недоречних жартів»*, а також *«неправильно адресований сміх»*. Для знищення *«словесних домагань»* або *«мови ненависті»* в навчальних закладах впровадили особливі правила, що забороняють використання *«расистських»* або *«сексистських»* виразів (D'Souza, 1991, с. 14). Слова, які вважаються образливими, або принизливими, замінюються *«інклюзивними термінами»*, тобто відбувається коригування мовного коду (**мовний код** – норми мовної поведінки, яких індивід повинен дотримуватися в соціумі) (Бел, 1980, с. 137). Укладачі словників та довідників (наприклад, The American Heritage Dictionary, 2009) почали включати *«інклюзивні терміни»*, які супроводжуються поясненнями.

Мовний аспект політичної коректності (*non-sexist language*) виявляється в пошуках нових засобів мови, які б відображали ідеї політичної коректності. Дотримуючись класифікації В. В. Паніна (2004, с. 62–63) (три рівні, на яких відбулися мовні зміни), та опрацювавши праці інших авторитетних науковців підсумовуємо:

1. На словотвірному рівні це *«сексистські»* суфікси *-man-*, *-ess-* (на позначення чоловічого та жіночого роду, що частіше за все використовується в

назвах професій), відбувається заміна слова на нове з додаванням морфемі – *person-*, опускається суфікс, або ж взагалі слово замінюється на нове:

*E. g.: man – he or she; s/he; they; human being; human; person
chairman – chairperson; barman – barperson.*

actress – actor; heiress – heir; poetess – poet.

*stewardess – flight attendant; fireman – fire fighter; postman – mail carrier
(Панин, 2004, с. 60).*

Наведемо приклад з матеріалу нашого дослідження:

In both cases, we considered DBPedia as a source of semantic information, utilizing a subset of it comprising about 4120 military conflicts, 1660 military persons, 4270 locations and, of course, the relations between them (conflicts with locations, conflicts with persons, etc.) (IJALS, № 3–4 2013, 182).

2. На лексичному рівні політична коректність представлена замінами форм звернення *Mrs* (одружена жінка) та *Miss* (неодружена) на *Ms*, яке не відображає сімейного статусу жінки, так само як *Mr* (форма звернення до чоловіків) (Тер-Минасова, 2000, с. 216).

3. На синтаксичному рівні – це вживання займенника *he* (*his, him*). По-перше, опущення займенника чоловічого роду *he* (*his, him*); по-друге, заміна числа (однини на множину) *he* (*his*) – *they* (*their*); по-третє, заміна займенника *he/his* на *one/one's*; по-четверте, використання *he/she, his/her* (в усному мовленні) *s/he* (на письмі); по-п'яте, використання *their*, якщо підмет – неозначений займенник (Jacobson, 2012).

Наведемо приклад з матеріалу нашого дослідження:

For example, Google could record a user's queries and analyze his/her preferences (CM, March 2014, 66).

Основною задачею політично коректної мови (*politically correct language*) є усунення стереотипів, які укорінилися в людській свідомості, особливо це стосується проявів расизму та націоналізму:

1. Nigger → negro → Negro → black → African-American;
2. Indian → Native American / Indigenous;
3. Eskimo → Native Alaskan;
4. Oriental → Asian;
5. Jew → Jewish person / Hebrew (Ільченко, 2013, с. 116–117; Панин, 2004, с. 67).

Продовжуючи тему політично коректної мови слід розглянути питання соціолінгвістичної дихотомії МИ (WE) – ВОНИ (THEY). Представники різних меншин стають «*ВОНИ*», «*НЕ НАШІ*», «*ЧУЖІ*» і зазнають значних утисків особливо з вуст ЗМІ. Т. ван Дайк в своїй статті «*Дискурс та нерівність*» (1990) висвітлює суспільні процеси, залучені до інституційної репродукції расизму, звертаючи увагу на всі прийоми та засоби, якими користуються засоби масової інформації для висвітлення окремих представників чи навіть цілих груп меншин. Найпоширенішими прийомами стають: утиск при прийомі на роботу та презентація статей (про меншин) центральною темою яких є небезпека та проблеми, висвітлення (типових) арабів як «терористів» (*terrorists*) чи (типових) латиноамериканців як «наркобаронів» (*drug barons*) (Dijk, 1994, p. 28).

«МИ» асоціюються з Великобританією, білими консерваторами, торі, державними інституціями (наприклад, поліцією) та звичайними громадянами. «ВОНИ» асоційовані з «пришелепкуватими лівими», «антирасистами, чорними, терористами» та «підбурювачами заворушення» (там само, р. 29).

Отже, підсумувавши вище сказане, можна зробити висновок, що політично коректна (гендерно нейтральна, антисексистська, інклюзивна) мова відіграє величезну роль в сучасному світі та є основною складовою категорії інклюзивності зокрема.

В подальшому планується вивчення лінгвістичних аспектів категорії інклюзивності у мові науки. Передусім ідеться про специфіку передачі *pluralis auctoris*, а також про політичну коректність у науковому дискурсі.

Література

1. Асмолов, А. Г., Солдатова, Г. У., Шайгерова, Л. А. (2001). О смыслах понятия «толерантность». *Век толерантности*, 8–18.
2. Баженова, Е. А. (2009). Научный текст в дискурсивно-стилистическом аспекте. *Вестник Пермского университета*, 5 («Российская и зарубежная филология»), 24–32.
3. Белл, Р. Т. (1980). *Социолінгвістика*. Москва: Международные отношения.
4. Верещагин, Е. М., Костомаров, В. Г. (1973). *Язык и культура*. Москва: Изд-во Московского университета.
5. Гидденс, Э. (2005). *Социология* (2-е изд. испр. и доп.). Москва: Эдиториал УРСС.
6. Гуманова, Ю. Л. (1999). *Политическая корректность как социологический процесс (на примере США)*. (Дисс. канд. социол. наук). Московский государственный университет им. Ломоносова, Москва.
7. Жеребкина, И. А. (Ред.) (2001). *Введение в гендерные исследования*. Ч. I. Санкт-Петербург: Алетейя.
8. Ільченко, О. М. (2013). *Англійська для науковців. The Language of Science* (3-е вид., доопрац.). Київ: Едельвейс.
9. Кирилина, А. В. (2004). *Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации*. Москва: Российская политическая энциклопедия.
10. Колупаєва, А. А. (2012). *Основи інклюзивної освіти*. Київ: А.С.К.
11. Костикова, И. В. (Ред.) (2005). *Введение в гендерные исследования* (2-е изд. испр. и доп.). Москва: Аспект Пресс.
12. Панин, В. В. (2004). *Политическая корректность как культурно-поведенческая и языковая категория*. (Дисс. канд. филол. наук). Тюменский государственный университет, Тюмень.
13. Рогожников, С. И. (2013). *Женщина, которую называли «матерью атомной бомбы»*. Відновлено з http://elementy.ru/lib/432077?page_design=print.
14. Тер-Минасова, С. Г. (2000). *Язык и межкультурная коммуникация*. Москва: Слово.
15. Ярцева, В. Н. (Ред.) (1990). *Лингвистический энциклопедический словарь*. Відновлено з <http://tapemark.narod.ru/les>.
16. Bryson, B. (2001). *Made in America: an informal history of the English language in the United States*. New York: Perennial.
17. D'Souza, D. (1991). *Illiberal Education: the Politics of Race and Sex on Campus*. New York: the Free Press.
18. Dallett, L. (2014). *This one stat shows just how far behind Silicon Valley is on Gender Equality*. Retrieved from <http://www.businessinsider.com/silicon-valley-and-gender-equality-twitter-2014-2>.
19. Dijk, T. A. van (1994). *Discourse and Inequality*. Retrieved from <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20and%20inequality.pdf>.
20. Jacobson, C. *Some Notes on Gender-Neutral Language*. Retrieved from <https://www2.stetson.edu/secure/history/hy10302/nongenderlang.html>.
21. Lakoff, R. (1975). *Language and Woman's Place*. New York: Harper and Row.
22. Pretz, K. (2013). *First Woman Engineer to Lead General Motors*. Retrieved from <http://theinstitute.ieee.org/ieee-roundup/opinions/ieee-roundup/first-woman-engineer-to-lead-general-motors>.
23. Ravitch, D. Офіційний сайт професора Діани Равіч. Відновлено з <http://dianeravitch.com>.

24. Rubin, G. (1975). *The Traffic in Women: Notes on the «Political Economy of Sex»*. Retrieved from <http://www.neiu.edu/~circill/mihic/zhon193/trafficin.pdf>.
25. *The American Heritage Dictionary of the English Language*. (2009) (4th ed.). Retrieved from <http://www.thefreedictionary.com/dictionary.htm>.
26. Walker, S. (1994). *Hate Speech: The history of American Controversy*. University of Nebraska Press, Lincoln and London, 1994.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. *International Journal on Advances in Intelligent Systems*. Volume 6, Number 3 & 4, 2013. – P. 182.
2. *IEEE Communications Magazine*. March, 2014. – P. 66.

References

1. Asmolov, A. G., Soldatova, G. U., Shaigerova L. A. (2001). O smyslakh poniatia «tolerantnost». *Vek tolerantnosti*, 8–18.
2. Bazhenova, E. A. (2009). Nauchnyi tekst v diskursivno-stilisticheskom aspekte. *Vestnik Permskogo universiteta*. 5 («Rossiiskaia I zarubeznaia filologiya»), 24–32.
3. Bell, R. T. (1980). *Sotsiolingvistika*. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniia.
4. Vereschagin, E. M., Kostomarov, V. G. (1973). *Yazyk i kultura*. Moskva: Izd-vo Moskovskogo universiteta.
5. Gidens, E. (2005). *Sotsiologiia* (2-e izd. ispr. i dop.). Moskva: Editorial URSS.
6. Gumanova, Yu. L. (1999). *Politicheskaia korrektnost kak sotsiologicheskii protses (na primere USA)*, (Diss. kand. sotsiol. nauk). Moskovskii gosudarstvennyi universitet im. Lomonosova, Moskva.
7. Zhrebkina, I. A. (Red.) (2001). *Vvedenie v gendernye issledovaniia*. Ch. I. Sankt-Peterburg: Aleteiia.
8. Ilchenko, O. M. (2013). *Anhliiska dia naukovisiv. The Language of Science* (3-e vyd., dooprats.). Kyiv: Edelveis.
9. Kirilina, A. V. (2004). *Gendernye issledovaniia v lingvistike I teorii komunikatsyi*. Moskva: Rossiiskaia politicheskaia entsiklopediia.
10. Kolupaeva, A. A. (2012). *Osnovy inkluzivnoi osvity*. Kyiv: A.S.K.
11. Kostikova, I. V. (Red.) (2005). *Vvedenie v gendernye issledovaniia* (2-e izd. ispr. i dop.). Moskva: Aspect Press.
12. Panin, V. V. (2004). *Politicheskaia korrektnost kak kulturno-povedencheskaia i yazykovaia kategoriia* (Diss. kand. filol. nauk). Tyumenskii gosudarstvennyi universitet, Tyumen.
13. Rogozhnikov, S. I. (2013). *Zhenschina, kotoruu nazывali «materiu atomnoi bomby»*. Vidnovleno z http://elementy.ru/lib/432077?page_design=print.
14. Ter-Minasova, S. G. (2000). *Yazyk I mezhkulturnaia komunikatsiia*. Moskva: Slovo.
15. Yartseva, V. N. (Red.) (1990). *Lingvicheskii entsyklopedicheskii slovar*. Vidnovleno z <http://tapemark.narod.ru/les>.
16. Bryson, B. (2001). *Made in America: an informal history of the English language in the United States*. New York: Perennial.
17. D'Souza, D. (1991). *Illiberal Education: the Politics of Race and Sex on Campus*. New York: the Free Press.
18. Dallett, L. (2014). *This one stat shows just how far behind Silicon Valley is on Gender Equality*. Retrieved from <http://www.businessinsider.com/silicon-valley-and-gender-equality-twitter-2014-2>.
19. Dijk, T. A. van (1994). *Discourse and Inequality*. Retrieved from <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20and%20inequality.pdf>.
20. Jacobson, C. *Some Notes on Gender-Neutral Language*. Retrieved from <https://www2.stetson.edu/secure/history/hy10302/nongenderlang.html>.
21. Lakoff, R. (1975). *Language and Woman's Place*. New York: Harper and Row.
22. Pretz, K. (2013). *First Woman Engineer to Lead General Motors*. Retrieved from <http://theinstitute.ieee.org/ieee-roundup/opinions/ieee-roundup/first-woman-engineer-to-lead-general-motors>.
23. Ravitch, D. Ofitsiyni sait profesora Diany Ravitch. Vidnovleno z <http://dianeravitch.com>.
24. Rubin, G. (1975). *The Traffic in Women: Notes on the «Political Economy of Sex»*. Retrieved from <http://www.neiu.edu/~circill/mihic/zhon193/trafficin.pdf>.
25. *The American Heritage Dictionary of the English Language*. (2009). (4th ed.). Retrieved from <http://www.thefreedictionary.com/dictionary.htm>.
26. Walker, S. (1994). *Hate Speech: The history of American Controversy*. University of Nebraska Press, Lincoln and London, 1994.